Hrvatski jezik u kaznenim progonima

U svojoj knjizi *Sudski progoni hrvatstva* od sedam analiziranih i opisanih predmeta, tri su se odnosila na kazneni progon usko povezan s borbom za hrvatski jezik i latinično pismo. To su postupci protiv Smiljane Rendić, dr. Ivana Šretera i Josipa Šćurića.

Iz objektivnih razloga do sada nisam mogao obraditi sve sudske političke procese u službi protuhrvatske politike u kojima sam bio braniteljem optuženih zbog zalaganja za hrvatski jezik, ali mislim da i ova tri opisana slučaja u knjizi dovoljno pokazuju "veliku brigu" komunističko-velikosrpskih vlasti na suzbijanju naziva *hrvatski jezik* kojim je hrvatski narod potvrđivao svoj identitet u znanosti i kulturi, u dnevnoj komunikaciji i političkoj afirmaciji među drugim narodima.

1. Smiljana Rendić bila je optužena i suđena zato što je u svom članku »Izlazak iz genitiva ili drugi hrvatski preporod« (tiskan u časopisu *Kritika* broj 18 za mjesec svibanj i lipanj 1971. godine), između ostaloga, a u svezi s hrvatskim jezikom, napisala: »... da kolonizacija hrvatskog nacionalnog bića nije, nasuprot nekim mišljenjima, započela Ilirskim preporodom, jer kičmu nacije to nije diralo, već je smrtna opasnost počela kada su takovi Hrvati pristupili akciji za stvaranje integralističke jugoslavenske države u kojoj će Hrvatska kao država nestati, ... da (hrvatski komunisti – M. V.) nisu imali sluha za problematiku hrvatskog nacionalnog bića, hrvatskog jezika i njegovu povijesnu tragediju..., da je sustavna opasnost radikalne kolonizacije hrvatskog jezika počela tek u novoj Jugoslaviji nastaloj iz partizanskog rata za narodno oslobođenje... u kojem je formalno ustanovljena hrvatska republika sa vladom i Saborom... dok je istovremeno Srbin iz Srbije mogao glatko postati profesor nastavnog jezika u Hrvatskoj i kolonizirati djecu srpskim jezikom, ... da je u toj nemogućnosti da se pod barjacima bratstva više izdrži očajna poniženost i zanemarenost hrvatskog jezika u hrvatskim školama...«

U tijeku cijelog postupka obrana je tvrdila kako su svi navodi Smiljane Rendić u članku u stvari povijesne činjenice, koje su objavljivane, u jednom ili drugom obliku, u povijesnim radovima svih povjesničara. Dokazivanje povijesnih činjenica u svim je političkim procesima bilo isključeno. To se analizom takvih procesa nepobitno utvrđuje.

Naime, sudbena vlast u komunizmu bila je moćno sredstvo besprijekornog funkcioniranja autoriteta mehanizma vlasti i upravo su zato montirani politički procesi bili jednosmjerne komunikacije. To su bili procesi zasnovani na načelima nejednakosti i u odnosu prema strankama i u njihovu pravnome položaju.

Čitajući članak Smiljane Rendić vidimo da je ona svoju tvrdnju »smrtne opasnosti« hrvatskog nacionalnog bića dokazivala činjenicom pristupanja akciji za stvaranje integralističke jugoslavenske države u kojoj će Hrvatska kao država nestati, i time ispuniti, stvoriti, uvjete za radikalno koloniziranje hrvatskog jezika srpskim jezikom. Tu svoju postavku obrazlagala je navođenjem svih pozitivnih rezultata u razvoju hrvatske državnosti u doba saveza Hrvatske s austro-ugarskim carstvom i kraljevstvom.

Naime tvrdeći da je kroz stoljeća nepostojanja samostalne hrvatske države, postojala ograničena, ali stvarna hrvatska državnost, koja je omogućila razvoj hrvatskog jezika, hrvatske književnosti, nastanak i razvoj hrvatskog nacionalnog preporoda, utemeljenje modernog hrvatskog novinarstva, moderne hrvatske nakladne djelatnosti, osnivanje i razvoj zagrebačkog sveučilišta i akademije znanosti, raznih kulturnih društava i hrvatskih čitaonica, Smiljana Rendić izvela je pravilan zaključak kako to stanje nije odražavalo »tamnicu naroda« za razliku od onog trenutka kada se je stvorila integralistička jugoslavenska država u kojoj je Hrvatska, kao država, nestala, a hrvatski jezik kao jezik hrvatskog naroda dobio drugo ime: srpsko-hrvatski, odnosno hrvatsko-srpski jezik.

Upirući svoje tvrdnje u dokazivanju kolonizacije hrvatskog jezika i hrvatskog nacionalnog entiteta jugoslavenskim integralizmom, obrana je isticala slučaj Maretićeve gramatike kao početak te kolonizacije za vrijeme bana

Khuen-Héderváryja budući da je napisana isključivo na osnovu djela Vuka Stefanovića Karadžića i Daničića, te takozvanih srpskih narodnih umotvorina sabranih od Vuka. Ili dokazivala je da hrvatski lingvisti nisu slobodno i bez pritisaka potpisali Novosadski dogovor. Umjestoo da se otvoreno ukaže na bilo koju netočnost u postavkama Smiljane Rendić, tadašnji komunistički sustav optužuje ju za kazneno djelo neprijateljske propagande i osuđuje na kaznu zatvora premda je, još prije pravomoćnosti presude, u političkom životu bivše države, od strane političara, jasno ustvrdilo na 32. sjednici predsjedništva SKJ, održanoj 11. i 12. svibnja 1972. godine: »... da su i poslije 21. sjednice Predsjedništva oživjele diskusije i s pozicija unitarističkog jugoslavenstva« (citat prema *Novom listu* od 13–14. svibnja 1972., str. 2.).

Tvrdnju o kolonizaciji hrvatskog jezika u centralističko-unitarističkom sustavu bivše komunističke vlasti za vrijeme procesa iznosi časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika *Jezik* broj 2–3, 1971–1972, donoseći članak Benedikte Zelić-Bučan »Narodni naziv hrvatskog jezika tijekom hrvatske povijesti«, u kojem se kaže: »Ali su se poslije završene revolucije uvukla u praksu još neprevladana unitaristička shvaćanja, kojima je pogodovala centralizirana vlast. U takvoj političkoj klimi održan je i Novosadski dogovor 1954. godine na kojemu je usprkos proklamiranim revolucionarnim socijalističkim načelima o samoodređenju naroda i usprkos posebnom jugoslavenskom socijalističkom načelu o samoupravljanju, koje je proglašeno još 1950. godine, prihvaćena formulacija o dvostrukom nazivu hrvatskoga, kao i srpskog književnog jezika. Iako takva formulacija nikada nije i zakonski sankcionirana kao obavezna, niti je ikada i jednim pozitivnim zakonskim aktom obesnažena zakonska odluka AVNOJ-a iz 1944. godine, ipak je pod pritiskom jakih unitarističkih snaga u državnoj upravi takva formulacija u praksi forsirana kao obavezna.«

Međutim to nije ništa pomoglo jer Smiljana Rendić u jednom je montiranom političkom procesu kod Okružnog suda u Rijeci proglašena krivom zbog kaznenog djela neprijateljske propagande i kažnjena kaznom zatvora u trajanju od jedne godine, uz sljedeće obrazloženje:

»Naime, ne može se preći preko činjenice, da je optužena svoj opširni članak pod naslovom "Izlazak iz genitiva ili drugi hrvatski preporod" napisala u vrijeme pojave masnovnog pokreta u Hrvatskoj u koje se vrijeme organizirano koristila oblast publicistike i sredstava informiranja i kada je javnost bila izvrgnuta jakom pritisku obmanjivanja i nekritičnog glorificiranja prošlosti. Takav je i članak optužene, koji je po svojem sadržaju i iznošenju nekih povijesnih čijenica očito bio usmjeren u isključivom cilju da neistinito prikaže položaj hrvatskg naroda u novoj stvorenoj socijalističkoj zajednici jugoslavenskih naroda ne propustivši kod toga naglasiti, kako je Hrvatska u socijalističkoj Jugoslaviji prošla lošije nego u austrougarskoj monarhiji.«

To obrazloženje osuđujuće presude ne navodi što je Smiljana Rendić učinila ili napisala što bi se moglo podvesti pravno pod pojam ili sadržaj kaznenog djela neprijateljske propagande, jer očito za sud to nije ni bilo bitno. Sud je, naime, "znao" jedino to da je mora i treba suditi. Zato i oblikuje svoj kaznenopravni zaključak pod pojmove: »napisala članak u doba masovnog pokreta«, u »vrijeme organiziranog korištenja publicistike i sredstava informiranja«, »nekritičkog glorificiranja prošlosti«, ali kaznenopravnih razloga tu nema.

Vrhovni sud preinačio je presudu na dvije godine, ali je ostala zabrana javnoga nastupanja.

2. Izostavljajući opširnije ovdje izlagati slučaj Smiljane Rendić jer je u knjizi *Sudski progoni hrvatstva – dokumenti vremena* dosta detaljno obrađen i potkrijepljen potrebnom dokumentacijom, za čitatelje časopisa za kulturu hrvatskog jezika o progonima zbog hrvatskog jezika, još je uvjerljiviji slučaj dr. Ivana Šretera.

Naime dr. Ivan Šreter pregledao je kao specijalist liječnik bolnice u Lipiku pacijenta Stevu Majstorovića i pri upisu liječničkog nalaza, u rubriku *zanimanje* upisao hrvatske riječi *umirovljeni časnik* umjesto *penzionirani oficir*. Nije ni slutio što će sve zbog toga doživjeti. Optužen je da je na javnom mje-

stu pisanjem vrijeđao i omalovažavao: »... socijalističke, patriotske i nacionalne osjećaje građana« i time počinio prekršaj iz članka 3. st. 1. Zakona o prekršajima protiv javnog rada i mira. Osuđen je temeljem tog propisa na kaznu zatvora u trajanju od pedeset dana.

Tadašnji »hrvatski književnik«, koji se tako nazivao, Goran Babić, napisao je u tjedniku *Nedjeljna Dalmacija* riječi koje su značile smrtnu presudu dr. Šreteru. Taj je članak završio riječima: »... kako tom medicusu očito ne pomaže ništa, ni ožeg ni riječ, pa je jedini lijek crna zemlja i zeleni humak«.

Srpske vojne snage u prosincu 1991. godine presrele su dr. Šretera u Pakracu, zarobile ga i odvele na Papuk, gdje je zvjerski ubijen. Prema tome, ima li i može li biti većeg ludila od takva suđenja?

Povjesničari, pisci i ostali djelatnici moći će o tome pisati, analizirati, ali ono što će se teško moći iznijeti u javnost jesu takvi sudski politički procesi u kojima je sud, svim hrvatskim nastojanjima i razmišljanjima, pozivom na zakon, određivao kazne i u zametku onemogućavao svako artikuliranje hrvatskog interesa od strane mlađeg naraštaja. Strašno je to bilo samo po sebi, ali spoznaja da su te presude, još i prije optužnice, često donašane po naredbama iz komiteta, razobličava nam strašnu ulogu tadašnjih sudova u kurentnoj antihrvatskoj politici takvih procesa.

Gotovo je cinično što je Vrhovni sud kaznu od šezdeset dana zatvora smanjio na pedeset dana, koje je dr. Šreter izdržao, ali je užasno kad Vrhovni sud Hrvatske u tom predmetu, u svojoj presudi od 20. siječnja 1987. godine (vidite – 1987. godine!) kaže: »... i po ocjeni ovoga suda za oficire JNA u našoj zemlji isto značenje ima samo vojni starješina. Budući da su se u vrijeme stvaranja JNA časnicima nazivali oficiri neprijateljske vojske, takav naziv za oficira JNA ima uvredljivo i omalovažavajuće značenje. Prema tome upisivanjem riječi "časnik" umjesto oficir JNA vrijeđaju se i omalovažavaju patriotski i socijalistički osjećaji, pa su time ostvarena obilježja navedenog prekršaja«, dakle i kaznena odgovornost i kazna koja mu je izrečena.

To bi trebala biti "nacionalna sloboda" hrvatskog naroda i njegovo pravo služenja njegovim jezikom i upotrebljavanje njegovih povijesnih riječi što mu je garantiralo "komunističko društvo" koje se vrlo često kao primjer "slobode" od nekih i danas ističe.

Knjigom *Sudski progoni hrvatstva* želio sam pokazati kako su takvi postupci bili sastavni dio političke prakse za cijelo vrijeme postojanja bivših državnih zajednica eufemistički nazvanih "Jugoslavija", ali istovremeno želio sam istaknuti i postojanje autoriteta ličnosti, osobnosti, bez obzira na trenutačni uspjeh ili neuspjeh, spremnih na žrtvu. Ta je žrtva, u odnosu na krajnji cilj – stvaranje samostalne Hrvatske – konačno uspjela u cijelosti.

3. Treći slučaj, slučaj Josipa Šćurića, koji je bio optužen zbog toga što je rekao kako ne zna čitati rukom pisano ćirilično pismo, najbolje nam ilustrira položaj u kojem je bio i u kakvu se društvu nalazio hrvatski narod zadnje 72 godine življenja u zajedničkoj državi, a posebno gdje je to živio i gdje je to bio hrvatski narod zadnjih 45 godina življenja u komunističkom sustavu jugoslavenske države.

Naime, zanemarujući za sada znanstvenu netočnost tvrdnje da bi ćirilično pismo pripadalo samo Srbima, vidimo kako je bilo dovoljno što Hrvat nije znao to pismo da se protiv njega podigne optužnica i da ga se optuži za izazivanje »nacionalne netrpeljivosti«, jer kako se netko može usuditi ne znati »srpsko pismo« u Hrvatskoj.

Općinsko javno tužilaštvo u Kninu, svojim optužnim prijedlogom od 13. prosinca 1974. godine, optužilo je Josipa Šćurića iz Zagreba da je »... dolaskom u stanicu Knin u svojstvu motorovođe... odbio da primi od otpravnika vlakova "OPŠTI NALOG ZA VLAK", koji je bio pisan ćiriličnim pismom, navodeći da to pismo ne zna i ne razumije, ... te na ovaj način izražavao svoj odnos prema nacionalnosti koja se služi ćiriličnim pismom, izazivao nacionalnu netrpeljivost, pa da je time počinio krivično djelo protiv naroda i države – izazivanjem nacionalne netrpeljivosti, označeno i kažnjivo po čl. 119. st. 3. KZ-a«.

Takvo optuživanje bila je jasna poruka onih koji su na tim prostorima vidjeli već tada »svoju srpsku zemlju«,

svoju veliku Srbiju. To je ujedno bio i način pokazivanja tko to vodi jezičnu politiku u Hrvatskoj i kako je vodi, jer je trebalo optužiti i suditi Hrvata koji nije znao ćirilično pismo, ali s jasnom porukom da se zna tko je gazda u Hrvatskoj. U stvari, taj je slučaj sjajan primjer kako je iluzionistička politika jugoslavenstva opteretila hrvatsku jezičnu integraciju teškim i promašenim političkim iluzijama te zaustavila kulturni i svaki drugi oblik hrvatskog života. Metaromantika jugoslavenstva dobila je odgovor u Garašaninovu *Načertaniju*, djelu koje je razmnožilo srpski šovinizam do nesagledivih razmjera prema svemu što je bilo hrvatsko. Taj optužni prijedlog Općinskog javnog tužilaštva iz Knina 1974. godine jedan je od dokaza kako su Srbi gradili koncepciju i politiku, uz pomoć svih sustava, najjače od 1918. godine baš u komunističkom sustavu, a kojoj je politici zadaća bila osvojiti i podčiniti velikoj Srbiji Hrvatsku ili nejzin kraljevski dio baš u Kninu i oko Knina.

U žalbenome postupku Josip Šćurić oslobođen je optužbe.

Međutim stražareći na ovom prostoru više od četrnaest stoljeća s dubokom vjerom nepokolebljiva vjernika, usprkos povijesnim nepogodama zbog toga što se našao na prolazu strujanjima političkih, vjerskih i kulturnih prohtjeva mnogih osvajača, hrvatski narod oblikovao se kao suradnik i sudionik u stvaranju sveopće europske kulturne i neprekidne civilizacije s drugim narodima Sredozemlja i Srednje Europe.

Hrvatska je tako stekla mogućnost širenja krugova kulture i bogatstva prema cijelom svijetu, a ostajući stražariti na ovom geostrateški važnu i zanimljivu prostoru, svoju stražu sada vrši ponosno i bez straha od bilo koga.

Nadvladavši svojom žrtvom i borbom u tijeku Domovinskog rata, srpske i crnogorske zavojevače, osobito akcijama Bljesak i Oluja, Hrvati su dokazali svijetu da se svijest i kulturna dostignuća ne mogu sabljom presjeći ni puškom ubiti. U tom razmišljanju sve žrtve koje je podnio hrvatski narod za očuvanje svog jezika i svoje slobode, dobile su svoj potpun smisao u ostvarenju Hrvatske kao samostalne države.

Zato se isplatilo trpjeti i boriti.*

Milan Vuković

---

* M. Vuković bio je branitelj u još desetak suđenja zbog hrvatskoga jezika pa smo ga zamolili da ih ukratko opiše, a sigurno ima i drugih takvih suđenja pa bismo rado objavili kratku obavijest i o njima zbog povijesti. *Ur.*